

משולחנו של מנהל אגף הייעור

לעולם לא נבין אותן במלואן, ולא נוכל לעמוד על הסבך המפואר של קשרי הגומלין שיצר הטבע.

הסיפור של המגוון הביולוגי בקק"ל הוא סיפור מאלף. היערנות הארץ-ישראלית התפתחה על בסיס הידע ותפיסת העולם של עולם היערנות המסחרית באירופה, שנוצקה על בסיס הצורך לספק עצה לבנייה, לתעשייה ולהסקה. מטרתה המרכזית של תורת הייעור 'הקלאסית' היא להפיק את מרב כמות העצה ליחידת שטח. ההסתכלות הייתה ממוקדת בעצים בלבד, בראש ובראשונה כאורגניזם המיועד לחומר גלם לשימוש האדם. מתכליות אלה נגזרו שיטות העבודה: גידול העצים, סקרים ומדידה, דילול היער, כריתת העצים והובלתם. התואר 'מהנדס יער' מבטא גישה זו של יערנות מסחרית, והוא משלב ידע אקולוגי עם הנדסה ותהליכי עבודה יצרניים-תעשייתיים.

היער הנטוע בישראל הוקם ונוהל בשיטות של היערנות המסחרית, אך למעשה מעולם לא שימש יער ל'תפוקת עץ' (אף כי מושג זה עדיין רווח בקרב היערנים, משום שהעץ משמש גם לצורכי הסקה). אחת הדוגמאות להשתקפות התפיסה הזו בקק"ל היא עריכת סקרי מצאי ('אינוונטר') שבמהלכם היער ממופה והעצים נמדדים. התמונה הזו החלה להשתנות יחד עם התפתחות החשיבה הסביבתית בעולם, וכך גובשה בהדרגה התפיסה של ניהול יער בר-קיימא (sustainable forest management). תפיסה זו רואה ביער מערכת אקולוגית המכילה מרכיבים ביוטיים ואביוטיים, שחשיבותה גדולה הרבה מעבר לאספקת עץ בלבד. בקק"ל היו קשובים להתפתחויות הללו, והן קיבלו ביטוי בהחלטת הדירקטוריון על אימוץ של מדיניות פיתוח

'המגוון הביולוגי' הוא מושג שנעשה שגור בפי כל, והוא בסיס חיוני לקבלת החלטות בניהול ובממשק של שטחים פתוחים בארץ ובעולם. ארגון האומות המאוחדות הכריז על 'עשור המגוון הביולוגי' (2011–2020), ומדי שנה מתפרסמים דו"חות ומחקרים רבים המציגים, על פי רוב, תמונה עגומה של התדרדרות וצמצום של מספר המינים על פני כדור הארץ.

'המגוון הביולוגי' הוא מושג צעיר בשיח האקדמי והציבורי – טבע אותו החוקר אדוארד וילסון בשנות ה-80. הוא מתייחס לשלושה סוגים של מגוון (מגוון המינים, המגוון הגנטי והמגוון של המערכות האקולוגיות), וקשור בקשר הדוק להרחבת המאמצים לשמור על המערכות האקולוגיות. נראה שהמושג הזה הוא חוליה בהתפתחות של הבנת בעיות הסביבה בעידן הפיתוח המואץ שכרוך בהתמרת שטחים פתוחים ובהצטמצמותם, והוא חלק מניסיון לפתח הבנה וכלים להתמודדות עם משבר הסביבה והאקלים.

אף על פי שאנחנו מודעים למגבלות הידע האנושי ואנחנו יודעים שאיננו יודעים הרבה, התובנה המרכזית היא שמגוון הוא אבן יסוד בחוסן של מערכות הקיום, ובייחוד בתנאים של אי-ודאות. החוסן והעמידות מקבלים משנה תוקף בעידן של שינוי האקלים, ואנו בקק"ל נותנים לכך ביטוי במסמך המדיניות שלנו בנושא 'היערות היער לשינוי אקלים'. בשיחה המרתקת עם פרופ' אבי פרבולוצקי המובאת בגיליון הוא אומר שאסור לנו לשכוח גם את הקשיים והמגבלות הטמונים במושג זה. אבי מזכיר שההמשגה של 'הטבע' ושל 'המערכות האקולוגיות' נובעת מהסתכלות אנושית המחלקת את המערכת לקטגוריות וליחידות, ועם זאת –

ופוטנציאל ההתחדשות. נוסף על כך, הוקם מערך נרחב של ניטור וסקרים אקולוגיים, שבמסגרתו מבוצעים עשרות סקרים בהיקף של עשרות אלפי דונמים מדי שנה לקראת עבודות דילול, חידוש יער והקמת יער (ראו מאמרם של שני גלייטמן ויהל פורת). בהדרגה הצטברו אצלנו נתונים חדשים המלמדים אותנו על עושר המינים באופן ובהיקף שלא היינו ערים לקיומו. התגלו מינים של צמחים בסכנת הכחדה, מינים אנדמיים ליערות הארץ, ואף מספר תגליות מרגשות של מינים חדשים לישראל. הממצאים הללו מסייעים לנו לכוון את הממשק היערי, באופן שתימנע פגיעה בערכי טבע חשובים, וכן ליצור תוכניות ממשק שמטרתן לשמור על אתרים רגישים, כגון בתי גידול של קרקעות עמוקות ביער אילנות וביער חדרה (ועוד תוכניות נוספות בתכנון).

ערב צאת הגיליון המיוחד הזה לאור, אני מזמין את כולנו, אנשי מערך הייעור כולו, חוקרים וחברים לדרך, להתבונן בדרך היפה שעשינו, להוקיר את המלאכה הרבה שהושקעה, ולהתברך במעשה ידינו ובתוצאות ובהישגים הנאים. בטרם חתימה, אני רוצה להביע הוקרה והערכה ליהל פורת, שהעמיד את המסד ובנה את הטכחות בשקידה ובמסירות אין קץ, וכן לשני גלייטמן ולעומרי שליו – יחד נשאתם ופעלתם והותרתם חותם של ממש. עתה, כשכל אחד מכם פונה לדרך חדשה, אני מאחל לכם דרך צלחה, נחת רוח ומעשים טובים.

ובימים אלה ממש, ימי חשוון תשפ"ה, למעלה משנה חלפה מאז פרצה המלחמה בשבעה באוקטובר, נזכור את הנרצחים וההרוגים, ניחל לחזרתם של החטופים הביתה בחיים במהרה ונישא תפילה לשלום בתוכנו ועם שכנינו.

גלעד אוסטרובסקי
היערן הראשי ומנהל אגף הייעור

בר-קיימא (2004) ומדיניות של ייעור בר-קיימא (2007). בהדרגה הבשילה המגמה לכדי פרסומה של תורת ניהול היער בישראל (2014), המעמידה משנה סדורה לניהול יער בר-קיימא בישראל כבר למעלה מעשור.

בעשור החולף פיתחנו את התפיסה שהעמידה תורת ניהול היער ופירטנו אותה. תחילה, הרחבנו את ההתייחסות לכל שכבות הצומח (עשבוני, שיחים ועצים) ובכל הרמות המרחביות – מהרמה המקומית ועד לרמה הארצית. תפיסה זו מקבלת ביטוי בהגדרת מטרה ברורה של שימור המגוון הביולוגי על ידי חתירה להעלאת המורכבות המבנית של הצומח גם בראייה נופית רחבה יותר. חשוב להדגיש שהגיוון המקומי והמרחבי יוצא מתוך ההבנה שהמגוון הוא אבן יסוד בהשגת חוסן היער וביכולתו להתאושש ולהשתקם לאחר הפרעות (ועל כך במאמרם של איתי רנן ושות' בגיליון זה). המגוון, אם כן, מהווה ביטוי למורכבות המערכת, ודבר זה קיבל ביטוי בהרחבת מטרות ניהול היער. כיום המטרות שלנו כוללות הערכה תפקודית ובניית סדר עדיפות לממשק הנסמך על התחדשות טבעית של הצומח המקומי ומעניק משנה חשיבות לשיקום שטחים פגועים, לשימור בתי גידול ייחודיים ולפעילות ממשק ממוקדת ומדויקת באתרים קולטי קהל.

בהמשך לכך, היה צורך לבנות כלים חדשים ושיטות עבודה עדכניות של תהליך התכנון והממשק היערי. אחד המהלכים המרכזיים הוא יצירה של סקר מצב היער (סמ"י) החדש שיחליף את סקר האיננונטר הוותיק. בסמ"י נאסף מידע נרחב שכולל בין השאר התייחסות לערכי טבע, להימצאות שיחים ובני-שיח, למפגעים ביער וכן מדדים של בריאות היער